

Warszawa, dnia 19 stycznia 2017 r.

KMP.571.16.2016.SSz.

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Areszcie Śledczym w Nowej Soli
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 19-20 października 2016 r., do Aresztu Śledczego (zwanym dalej AŚ lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej: KMP lub Mechanizmem): Dorota Krzysztoń (kryminolog) i Sulimir Szumielewicz (psycholog, psychotraumatolog). W wizytacji uczestniczyła również Ewelina Brzostymowska (prawnik) z Zespołu do spraw Wykonywania Kar.

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: BRPO) sprawdzili na miejscu sposób traktowania osadzonych, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z ppłk Dariuszem Rączkowskim – dyrektorem AŚ;
- dokonano oglądu pomieszczeń, w tym m.in: celi zabezpieczającej, celi izolacyjnej, wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, izb chorych, łaźni, sal widzeń;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy: z tymczasowo aresztowanymi, skazanymi oraz pracownikami jednostki;

- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- przeanalizowano wybraną dokumentację m.in. akta osób tymczasowo aresztowanych oraz skazanych, protokoły z odpraw kierownictwa jednostki.

Pracownicy Mechanizmu poinformowali dyrektora jednostki oraz obecnych na podsumowaniu kierowników działów o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in. sporządzone na wniosek pracowników KMP informacje związane z funkcjonowaniem jednostki oraz wybrane przez wizytujących nagrania z zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną jednostki.

W przedmiocie zainteresowania przedstawicieli KMP każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osadzonych przez funkcjonariuszy SW, kwalifikacje personelu, prawo do informacji, prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym, prawo do ochrony zdrowia, prawo do praktyk religijnych, warunki bytowe, oddziaływania kulturalno-oświatowe. W niniejszym Raporcie uwzględniono jedynie te obszary, które w ocenie przedstawicieli KMP wyróżniają jednostkę na tle pozostałych oraz te, które wymagają poprawy.

2. Charakterystyka jednostki

Areszt jest jednostką typu zamkniętego przeznaczoną dla mężczyzn skazanych i tymczasowo aresztowanych. Jednostka składa się z jednego oddziału penitencjarnego, w skład którego wchodzi dwa oddziały mieszkalne. Cała jednostka mieści się na trzech kondygnacjach w budynku z początku XIX wieku.

Podstawowa pojemność normatywna jednostki wynosi 114 miejsc. W dniu 19 października 2016 r. faktycznie przebywało w niej 85 osadzonych w tym: 57 skazanych, 24 tymczasowo aresztowanych i 4 ukaranych.

3. Problemy systemowe

a) Problemem systemowym, którym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich, jest krajowy porządek prawny w zakresie normy powierzchni mieszkalnej przypadającej na więźnia. Obecny stan prawny budzi wątpliwości RPO w odniesieniu do podstawowych standardów praw człowieka i powziętych przez Rzeczpospolitą Polską zobowiązań

międzynarodowych. Rekomendacja Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT) skierowana do władz krajowych, określająca powierzchnię 4 m² jako minimalny standard, znalazła się już w raporcie z wizyty Komitetu w Polsce w 1996 roku. W każdym kolejnym raporcie Komitet formułował zalecenie wskazując, że istniejąca w Polsce norma 3 m² nie oferuje satysfakcjonującej przestrzeni życiowej, w szczególności w celach o względnie małym rozmiarze. Konieczne jest zagwarantowanie osobom przebywającym w jednostkach penitencjarnych minimum 4 m² powierzchni mieszkalnej na więźnia w celi mieszkalnej. W tej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich skierował w dniu 24 maja 2016 r. wystąpienie generalne do Ministra Sprawiedliwości, wnioskując o dokonanie zmian legislacyjnych (KMP.571.5.2016.RK¹). Istniejąca w Polsce norma 3 m² w ocenie Rzecznika jest bowiem sprzeczna ze standardami i przyjętymi przez Polskę zobowiązaniami międzynarodowymi, rekomendacjami Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), rekomendacjami Komitetu Przeciwko Torturom (CAT), a także orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. W tym zakresie Polska nie zrealizowała zalecenia Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), które sformułował podczas pierwszej wizytacji w Polsce w 1996 r., tj. potrzeby zwiększenia normy powierzchni celi mieszkalnej do 4 m². Ten postulat był powtarzany przy następnych wizytacjach CPT (tj. w roku 2000, 2004, 2009, 2013): *Polskie władze powinny tak szybko, jak to możliwe, dokonać rewizji ustanowionej przepisami prawnymi normy dotyczącej powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego tak, by we wszystkich jednostkach penitencjarnych na jednego osadzonego przypadły co najmniej 4 m² w celach wieloosobowych i co najmniej 6 m² w celach jednoosobowych, nie wliczając w to powierzchni zajmowanej przez kąćki sanitarne, znajdujące się w celi* (paragraf 42 Raportu, będącego efektem wizyty okresowej delegacji Komitetu przeprowadzonej w Polsce w dniach 5–17 czerwca 2013 r.)². Ostatnio CPT w odniesieniu do Polski powtórzył rekomendację dotyczącą normy powierzchniowej celi

¹<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/wystapienie-do-ministra-sprawiedliwosci-ws-zwiekszenia-powierzchni-mieszkalnej-przypadajacej-na-osobe-pozbawiona-wolnosc>

² Wizyty przedstawicieli CPT w Polsce miały miejsce w terminach: 30.06.1996 r. – 12.07.1996 r., 8.05.2000 r. – 19.05.2000 r., 4.10.2004 r. – 15.10.2004 r., 26.11.2009 r. – 8.12.2009 r., 05.06.2013 r. – 17.06.2013 r. Wszystkie sprawozdania oraz odpowiedzi rządu polskiego zostały upublicznione (na wniosek władz polskich) i są dostępne na stronie CPT pod adresem: <http://www.cpt.coe.int/en/states/pol.htm>.

mieszkalnej przypadającej na jednego więźnia [zob. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): *Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards*; Strasbourg, 15 December 2015; CPT/Inf (2015) 44³]. Warto też powołać się na wyrok polskiego Trybunału Konstytucyjnego, który wskazał, że zalecenia CPT wyznaczają zarazem standard wymagany od państw Rady Europy, którego niewykonanie jest naruszeniem art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka (zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r., sygn. akt SK 25/07, s. 8). W kwestii przywołanego standardu minimalnego stanowisko zajął również Komitet Przeciwko Torturom (CAT), który rozpatrując V i VI sprawozdanie okresowe Polski z realizacji postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, wskazał, że obowiązujący w prawie polskim standard 3 m² przypadających na jedną osobę, nie jest zgodny z europejskim standardem przewidującym co najmniej 4 m² na osobę. W konsekwencji CAT uznał, że problem przeludnienia zakładów karnych w Polsce nie został jeszcze rozwiązany i wezwał Polskę do podjęcia koniecznych działań dla zapewnienia, by warunki panujące w zakładach karnych odpowiadały co najmniej Standardom Minimalnym Postępowania z Więźniami z dnia 31 lipca 1957 r., w szczególności, by podjęto działania polegające na zwiększeniu pojemności zakładów karnych, w celu zapewnienia minimalnego standardu europejskiego 4 m² celi mieszkalnej przypadających na każdego osadzonego⁴.

Mimo licznych argumentów, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Patryk Jaki w udzielonej w dniu 23 czerwca 2016 r. odpowiedzi (sygn. DWOiP-I-072-21/16) odmówił podjęcia działań legislacyjnych, argumentując tę odmowę wskazaniem na zmniejszenie się zaludnienia jednostek penitencjarnych w Polsce i coraz większą liczbą osób odbywających karę w warunkach wolnościowych, w ramach systemu dozoru elektronicznego. Zważywszy na fakt, że jednocześnie w znacznej części zakładów karnych i aresztów śledczych powierzchnia przypadająca na osadzonego wynosi ledwie 3 m², a opisana przez Sekretarza Stanu sytuacja zmienia się w czasie, nie stanowiąc żadnej gwarancji realizacji przyjętych przez Polskę zobowiązań. Odpowiedź ta spotkała się z polemiką Rzecznika zawartą w piśmie z dnia 29 lipca 2016 r.

³ <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-inf-2015-44-eng.pdf>

⁴ Tłumaczenie dostępne pod adresem:

https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/onz/tekst-zalecen-koncowych-wersja-pl.doc

W piśmie tym Rzecznik wnioskuje, aby zagwarantować 4 m² przynajmniej w odniesieniu do oddziałów terapeutycznych. Niezapewnienie należytego metrażu powierzchni życiowej dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo utrudnia bowiem właściwe oddziaływanie terapeutyczne i może w konsekwencji utrwalić lub pogłębić zaburzenia oraz zniweczyć prowadzenie w przyszłości pracy terapeutycznej z taką osobą⁵.

b) Wytyczne Nr 3/2011 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 4 października 2011 r. w *sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych* dają możliwość usytuowania umywalek w więziennych celach poza kącikami sanitarnymi. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich (wyrażonej w korespondencji do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 lipca 2015 r. (sygn. II.517.6121.2014.JN) jest to sprzeczne z § 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w *sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności*. Zgodnie z rozporządzeniem, *niezbędne urządzenia sanitarne stosuje się w sposób umożliwiający ich nieskrępowane użytkowanie*.

W sprawie umywalek Centralny Zarząd Służby Więziennej (dalej CZSW) w piśmie z dnia 5 kwietnia 2016 r. (sygn. BDG-070-28/16/208) podtrzymał swoje negatywne stanowisko, uznając przyjęte rozwiązanie za prawidłowe i nienaruszające prawa do intymności w czasie wykonywania czynności związanych z utrzymaniem higieny osobistej, stosownie do przeznaczenia tego urządzenia sanitarnego. Umywalki w ocenie CZSW nie są bowiem przeznaczone do czynności związanych z higieną intymną. Trudno się zgodzić z tym stanowiskiem, albowiem zapewnienie intymności przy czynnościach sanitarnych nie oznacza jedynie poszanowania tej zasady w przypadku dbałości tylko o pewne części ciała. Indywidualne poczucie wstydu osadzonych, uzasadnia konieczność umożliwienia im mycia się i wykonywania innych czynności higienicznych poza wzrokiem osób trzecich, co jest równoznaczne z podtrzymaniem przez Rzecznika uznania potrzeby objęcia kąnikiem sanitarnym wszystkich urządzeń sanitarnych, nie tylko WC. Dodać też należy, że pozostawienie umywalek poza drzwiami kąpoków sanitarnych, oznacza konieczność wychodzenia poza nie, po każdym skorzystaniu z WC w celu umycia rąk. Nie sprzyja to utrwaleniu prawidłowych zasad

⁵ Tekst pisma dostępny na stronie <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/wyst%C4%85pienia-rpo-w-zwi%C4%85zku-z-dzia%C5%82alno%C5%9Bci%C4%85-kmp>

higieny wśród osób, które nie mają właściwych nawyków (wśród więźniów wiele osób wymaga tzw. treningów higienicznych i bywa ofiarami szykan współosadzonych za brak dbałości o higienę osobistą). Zwiększa to również zagrożenie przenoszenia m.in. bakterii z kącika sanitarnego do samej celi (nie należy spodziewać się każdorazowego mycia klamek drzwi do kącika sanitarnego przez wychodzących, którzy nie mogli w środku umyć rąk). Dodatkowo, należy zaznaczyć, iż zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury, z dnia 12 kwietnia 2002 r., w *sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz. U. z 2002 r. nr 75, poz. 690) § 82.1 w *budynku zamieszkania zbiorowego. Łazienki związane z pomieszczeniami mieszkalnymi powinny być wyposażone wannę lub natrysk oraz umywalkę. Miska ustępowa może być usytuowana w łazience lub w wydzielonej kabynie ustępowej, wyposażonej w umywalkę.*

4. Obszary wymagające poprawy

a) Warunki bytowe

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził stan techniczny cel przejściowych oraz stan ich wyposażenia. Sprzęty kwaterunkowe i użytkowe takie jak łóżka, miska ustępowa czy półki były skorodowane lub wysłużone, zatem nie nadawały się do użytkowania zgodnie z ich przeznaczeniem. Część łóżek nie posiadała szuflad podłóżkowych. Osadzeni wskazywali również, w indywidualnych rozmowach z przedstawicielami KMP, na wyeksploatowane sprzęty kwaterunkowe oraz zły stan kącików sanitarnych. Taki stan narusza zawarte w art. 4 § 1 k.k.w. zasady wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego.

Zastrzeżenie wizytujących wzbudziła kamera znajdująca się w sali do widzeń bezdзорowych. W ocenie przedstawicieli KMP, w związku z charakterem takich spotkań, stanowiących, *nota bene*, jedną z nagród przyznawanych osadzonemu, zasługującym na ten swoisty kredyt zaufania, stosowanie urządzeń monitorujących przeczy idei przyznanej nagrody. Dlatego też pracownicy BRPO zalecili demontaż kamery znajdującej się w opisywanym pomieszczeniu lub wykonanie dla niej trwałej przesłony, stosowanej w trakcie udzielania takich widzeń. W czasie wizytacji KMP Dyrektor AŚ wyjaśnił, iż kamera zostanie zdemontowana i przeniesiona w inne miejsce, jednakże przedstawiciele KMP proszą o informację o aktualnym stanie tej sprawy.

Wizytujący dokonali oglądu celi izolacyjnej oraz zabezpieczającej i nie stwierdzili uchybień w zakresie ich wyposażenia. Jednakże podczas oglądu pomieszczenia monitoringu okazało się, iż kamera zamontowana w przedsionku celi nie maskuje sfer intymnych osób korzystających z toalety. Wizytujący stoją na stanowisku, że sposób monitorowania pomieszczeń, w których osadzeni załatwiają potrzeby fizjologiczne powinien zapewniać intymność przy wykonywaniu tych czynności. Brak maskowania sfer intymnych powoduje, że warunek ten nie jest spełniony. Taki stan narusza zawarte w art. 4 § 1 k.k.w. zasady wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego oraz zakaz poniżającego traktowania. W tym miejscu należy zwrócić jednak uwagę na wyjaśnienia Dyrektora jednostki, mówiące o tym, iż podczas przebywania osadzonego w przedsionku celi zabezpieczającej, obserwuje go do trzech funkcjonariuszy, zatem funkcja maskująca sfery intymne nie ma tu praktycznego zastosowania. Zdaniem przedstawicieli KMP zaleca się jednak zastosowanie funkcji maskującej w przedsionkach cel zabezpieczających. Zapis monitoringu jest przechowywany, a zatem ma do niego dostęp szersze grono osób. W ocenie przedstawicieli KMP poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu. Należy zatem ograniczyć do niezbędnego minimum liczbę osób, które mogą widzieć części intymne podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych przez osadzonego. Takie stanowisko podziela również Dyrektor Generalny Służby Więziennej w swoim piśmie z dnia 8 września 2016 r. kierowanym, w odpowiedzi na zapytanie, do Krajowego Mechanizmu Prewencji. Dyrektor Generalny Służby Więziennej zajął jednoznaczne stanowisko mówiące, że *kamery zainstalowane w przedsionkach celi zabezpieczającej, gdzie osadzeni załatwiają potrzeby fizjologiczne, powinny być wyposażone w funkcję maskowania stref intymnych. Maskowanie stref intymnych musi być również widoczne na nagraniach.*

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudził sposób organizacji sali widzeń dozorowanych. W sali tej znajdowały się połączone stoliki. Taki sposób organizacji widzeń sprawia, że pomiędzy uczestnikami widzenia powstaje bariera uniemożliwiająca w istocie nawiązanie kontaktu w formie, jaką przewidział ustawodawca. Zgodnie bowiem z art. 105a § 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. K. k.w.(Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.), widzenia odbywają się pod nadzorem funkcjonariusza, w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt skazanego z osobą odwiedzającą, przy oddzielnym stoliku. Przyjęte w wizytowanej jednostce rozwiązanie jest sprzeczne z treścią wskazanego wyżej przepisu i stanowi

nadmierną i nieuzasadnioną dolegliwość. Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że wizyty powinny być zorganizowane w sposób, który pozwala osadzonym na podtrzymanie i rozwijanie, tak dalece jak to jest możliwe, normalnych więzi rodzinnych, z możliwością bliskiego kontaktu. Nie można uznać za zasadne wyjaśnienie Dyrektora, iż organizacja sali wynika z jej dodatkowego przeznaczenia do spotkań terapeutycznych grupy AA, a rozmowy w czasie widzeń przeprowadzane są z zachowaniem poczucia intymności rozmówców. Rekomenduje się rozdzielenie stolików i zorganizowanie sali widzeń stosownie do dyspozycji art. 105a § 5 k.k.w.

Wizytujący zwrócili uwagę, iż w łazniach nie zostały wyodrębnione stanowiska prysznicowe. Rzecznik Praw Obywatelskich, pełniący funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji, stoi na stanowisku, że mimo, iż przepisy nie odnoszą się szczegółowo do kwestii sposobu udzielania kąpeli osadzonym, należy przyjąć, że tak jak w całym procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje tu zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając to na względzie, przyjąć należy, że kąpiel osadzonych powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadającej pod tym względem, ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał wyraz w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. (BPR-0510/932/10/Z-1). Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko - Inwestycyjnego CZSW, w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łazniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko. Wizytujący zalecają zatem, wyodrębnienie w łazniach stanowisk prysznicowych, gwarantujących intymność osobom kąpiącym się.

Areszt Śledczy w Nowej Soli nie jest jednostką przeznaczoną dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim w świetle zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 7/16 z dnia 4 lutego 2016 r. Jednakże do AŚ w każdej chwili, ze względu na toczące się postępowanie karne, może trafić osoba z niepełnosprawnością ruchową. Jedynym udogodnieniem dla osoby z niepełnosprawnością było rozkładane krzeselko oraz poręczce w łazni. Należy wskazać, że na terenie AŚ żadna z cel nie została dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Wizytujący zalecają, zamontowanie stosownych udogodnień dla osób niepełnosprawnych ruchowo w wybranej

celi mieszkalnej. Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (Nr skargi 6253/03) uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności opuścić celi samodzielnie, jest *poniżającym traktowaniem* w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Zapadło także, orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko Polsce. W dniu 12 lutego 2013 roku Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie D.G. przeciwko Polsce (skarga nr 45705/07), w którym również stwierdził naruszenie przez władze polskie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w odniesieniu do warunków materialnych osadzenia, skarżącego w związku z jego specjalnymi potrzebami jako osoby z niepełnosprawnością ruchową. Wyrok ten, zakazuje poddawania torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ponadto Trybunał wskazał, że bariery architektoniczne istniejące w polskich jednostkach penitencjarnych mogą wywołać uczucie cierpienia u niepełnosprawnych osadzonych. Poziom zaniedbań w powyższej sprawie był na tyle duży, iż Trybunał, stwierdzając naruszenie art. 3 Konwencji, przyznał skarżącemu kwotę 8.000 euro tytułem słusznego zadośćuczynienia.

W swoim orzecznictwie ETPCz podkreśla, że warunki osadzenia muszą być zgodne ze stanem zdrowia osadzonego. Gdy władze krajowe decydują się umieścić i utrzymywać chorą osobę w jednostce penitencjarnej, muszą zwrócić szczególną uwagę, aby warunki jej osadzenia spełniały szczególne potrzeby wynikające z jej niepełnosprawności (Rokosz przeciwko Polsce, skarga nr 15952/09).

b) Personel

W Areszcie zatrudnionych jest dwóch wychowawców, z czego jeden przebywał w momencie wizytacji KMP na długotrwałym urlopie wychowawczym. Zatem faktycznie funkcję wychowawcy pełniła jedna osoba. Zgodnie z § 93 pkt 1 Zarządzenia Nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych: *ustalona liczba stanowisk powinna zapewnić prowadzenie odpowiedniej jakości oddziaływań penitencjarnych wobec osadzonych, przebywających w zakładzie karnym oraz uwzględniać normę, że: wychowawca prowadzi oddziaływania penitencjarne w powierzonej mu grupie wychowawczej, nieprzekraczającej 40 skazanych, ukaranych*

i tymczasowo aresztowanych względem, których stosuje się przepisy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności lub 60 tymczasowo aresztowanych.

W indywidualnych rozmowach osadzeni wskazywali na utrudniony kontakt z wychowawcą. Taki faktyczny stan rzeczy, narusza zatem Zarządzenie Nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. Według wyjaśnień Dyrektora AŚ, jeden z dwóch wychowawców, przebywał na długotrwałym urlopie wychowawczym. W tym czasie zastępował go stażysta. Jednakże należy podkreślić, iż staż oznacza nabywanie przez np. bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania pracy, przez wykonywanie zadań w miejscu pracy, bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą (Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. z 2004 r. nr 99, poz. 1001). Stażysta wykonuje swoje obowiązki pod nadzorem opiekuna, nie jest związany stosunkiem pracy oraz nie ma wystarczających kwalifikacji do samodzielnego wypełniania obowiązków zawodowych. Zatem, nie można uznać iż, w przedmiotowej sytuacji, dostęp do dwóch wychowawców został zapewniony zgodnie z Zarządzeniem. W czasie długoterminowego urlopowania wychowawcy, wskazane jest zatrudnienie wykwalifikowanej osoby w ramach zastępstwa tak, aby liczba faktyczna, wykonujących pracę wychowawców, odpowiadała Zarządzeniu oraz aby osadzeni mieli zapewniony rzeczywisty dostęp do wychowawcy.

c) Traktowanie

W trakcie rozmów indywidualnych z funkcjonariuszami, odnośnie sposobu przeprowadzania kontroli osobistych, nie potrafili oni wskazać jednolitej procedury przeprowadzania kontroli osobistych. Sposób jej przeprowadzenia zależy jest od osoby przeprowadzającej kontrolę.

W ocenie przedstawicieli KMP, poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane. Warto w tym miejscu zauważyć, iż sposób przeprowadzania kontroli osobistej, został uwzględniony w projekcie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (projekt z dnia 4 maja 2016 r.). Obecnie, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości, z dnia 17 października 2016 r., w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej § 68 pkt 5, w *trakcie*

kontroli osadzony powinien być częściowo ubrany; funkcjonariusz najpierw kontroluje część odzieży, a przed kontrolą kolejnej części osadzony może się ubrać.

Przedstawiciele KMP zalecają zatem przeprowadzanie kontroli osobistych w następujący sposób. Osadzony nie powinien być zobowiązany do zdjęcia całego ubrania jednocześnie, a zdejmować je częściami i ubierać się po dokonaniu kontroli określonego odcinka. Przykładowo kontrolowany wpierw zdejmuje ubranie od pasa w górę i podlega kontroli. Następnie po ubraniu się zdejmuje odzież od pasa w dół i ta część jego ciała jest kontrolowana.

W wizytowanej jednostce wyodrębniono pomieszczenie do realizacji nagrody określonej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w (tzw. widzenia intymne), jednakże z rozmowy z Dyrektorem wynika, iż nagroda w postaci tzw. widzenia intymnego nie jest przyznawana. Dyrektor AŚ argumentował, iż osadzeni w grupie półotwartej mają możliwość wyjścia poza placówkę, zatem taka forma nagrody nie jest konieczna. Należy zwrócić uwagę na ważny aspekt oddziaływań penitencjarnych, jakim jest utrzymywanie więzi osób pozbawionych wolności ze światem zewnętrznym i tym samym umożliwienia im, pomimo izolacji, zachowania poczucia pewnego uczestnictwa w życiu rodzinnym i społecznym. Z możliwości wyjścia poza jednostkę nie mogą korzystać wszyscy osadzeni. Odgórne założenie Dyrekcji AŚ, odnośnie braku celowości przyznawania nagród w postaci tzw. widzeń intymnych może prowadzić, z założenia, do braku wniosków o taką formę nagrody dla osadzonych. Wizytujący, w czasie rozmów z funkcjonariuszami, również potwierdzili informację o tym, iż pomieszczenie bezdoporowe, przystosowane do realizacji nagrody w postaci tzw. widzeń intymnych, nie było wykorzystywane. Zatem, wymaga wyjaśnienia przez Dyrekcję AŚ w Nowej Soli, czy brak nagrody w postaci tzw. widzeń intymnych wynika z braku wniosków o nią, czy zależna jest od braku zgody Dyrekcji na taką formę nagrody.

d) Prawo do informacji

Z rozmów z osadzonymi wynika, że nie mają oni wiedzy na temat funkcjonowania w AŚ „stanowiska BIP”, nie wiedzą, na czym polega możliwość skorzystania z informacji zawartych w Biuletynie Informacji Publicznej. Zdaniem reprezentantów KMP, wskazane byłoby dotarcie z komunikatem dotyczącym tego narzędzia informacyjnego do wszystkich osadzonych. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości w swoim

piśmie z dnia 8 marca 2016 r., stanowiącym odpowiedź na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich wskazał, iż osadzeni mają prawo do dostępu do następujących stron:

bip.gov.pl, rel.gov.pl, bip.sw.gov.pl, sw.gov.pl, e-sad.gov.pl, lponline.lexpolonica.pl, dziennikustaw.gov.pl, monitor.polski.gov.pl oraz dziennikiurzedowe.gov.pl

Zatem wskazane jest, aby wykaz powyższych adresów internetowych był znany i ogólnie dostępny. Wizytujący nie widzieli takiego wykazu stron internetowych ani na tablicach informacyjnych, ani w porządku wewnętrznym, czy też przy stanowiskach komputerowych.

Przedstawiciele KMP zwrócili również uwagę na brak przetłumaczonych na najczęściej używane języki obce porządku wewnętrznego. Nie ma też jasnych procedur odnośnie skorzystania z tłumacza w przypadku pojawienia się w jednostce osoby nie władającej językiem polskim. Zgodnie z art. 101 k.k.w. *skazanego po osadzeniu w zakładzie karnym należy bezzwłocznie poinformować o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach, a zwłaszcza umożliwić mu zapoznanie się z przepisami niniejszego kodeksu i regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz poddać odpowiednim badaniom lekarskim i zabiegom sanitarnym.* Ponadto zgodnie z regułą 30.1 Europejskich Reguł Więziennych, *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym.* Co więcej, zgodnie z regułą 30.2 *więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji.* Wizytujący zalecają zatem, przetłumaczenie i przygotowanie porządku wewnętrznego w najczęściej używanych językach oraz opracowanie procedury kontaktu z tłumaczem w razie potrzeby.

e) Poprawność osadzenia

W dniu wizytacji w AŚ przebywał skazany [*dane usunięto*], przyjęty do AŚ w dniu [*dane usunięto*]. Według dokumentacji osadzony posiadał I grupę inwalidzką i niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim (opinia biegłego seksuologa powołanego do sprawy). Wyrokiem Sądu Rejonowego w [*dane usunięto*] osadzony oczekiwał na umieszczenie go w odpowiednim, stacjonarnym zakładzie leczenia psychiatrycznego. Miało to nastąpić jeszcze przed odbyciem kary pozbawienia wolności. Podczas indywidualnych rozmów z przedstawicielami KMP, osadzony nie odpowiadał

logicznie na zadawane pytania, nie wiedział dlaczego znajduje się w AŚ. Jego zachowanie i wypowiedzi jednoznacznie wskazywały na zaburzenia natury psychicznej. Osadzony powinien jak najszybciej zostać umieszczony w specjalistycznej placówce leczenia psychiatrycznego w celu zapewnienia mu odpowiedniej opieki i bezpieczeństwa. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że Dyrektor AŚ monituje sprawę, jak najszybszego, przeniesienia osadzonego, w celu umieszczenia go w specjalistycznej placówce, zgodnie z orzeczeniem Sądu.

Należy nadmienić, iż Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w swoim piśmie z dnia 5 lipca 2016 r. do Dyrektorów Okręgowych Służby Więziennej wydał zalecenie o konieczności każdorazowego zawiadamiania Sędziów Penitencjarnych o przypadkach przebywania w jednostkach penitencjarnych osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym, osób ubezwłasnowolnionych oraz osadzonych, których pobyt w jednostce penitencjarnej z różnych innych względów może budzić wątpliwości.

5. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Nowej Soli

1. dostosowanie sali widzeń do wymogów zawartych w art. 105a § 5 k.k.w. w zakresie oddzielenia stolików,
2. usunięcie lub zamontowanie przesłony w kamerze znajdującej się w sali widzeń bezdozorowych,
3. monitorowanie przedsiionka celi zabezpieczającej w sposób zapewniający intymność osadzonemu, wykonującemu czynności fizjologiczne,
4. poprawienie stanu technicznego cel przejściowych i wymianę zużytych sprzętów kwaterunkowych,
5. wyodrębnienie w łazniach stanowisk prysznicowych, gwarantujących intymność osobom kąpiącym się,
6. włączenie umywalek w obszar kącióków sanitarnych by zapewnić intymność osobom z nich korzystającym,

7. dostosowanie jednej z cel mieszkalnych do potrzeb osoby z niepełnosprawnością,
8. zapewnienie odpowiedniej liczby wychowawców zgodnie Zarządzeniem Nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r.,
9. przeprowadzanie kontroli osobistych osadzonych zgodnie z obowiązującymi przepisami,
10. poinformowanie osadzonych o możliwości dostępu do Biuletynu Informacji Publicznej oraz dostępnych stronach internetowych,
11. opracowanie jasnej procedury dostępu do tłumacza w przypadku pojawienia się w AŚ osoby niewładającej językiem polskim, przetłumaczenie porządku wewnętrznego na najczęściej używane języki wśród osadzonych,
12. rozważenie przyznawania nagród w postaci tzw. widzeń intymnych.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Poznaniu

1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.